

દિપવિજય કૃત 12 અંગ સજ્જાય - ૧૪૮૫૪૮

ડૉ.કિંજલ શાહ
પ્રાકૃત & પાલી વિભાગ,
ભાષા ભવન,
ગુજરાત યુનિવર્સિટી
અમદાવાદ -380009

કૃતિ પરિચય –

23 ગાથાની આ સજ્જાયમાં જૈન પરંપરામાં આગમને સમજવા અને તેનો અભ્યાસ કરવા માટે સજ્જાયની રચના કરેલી છે. આ સજ્જાય જૈન ધર્મનાં 12 અંગ આગમ પર આધારિત છે.

કૃતિકાર પરિચય

આ કૃતિનાં કર્તા દિપવિજયજી છે, જેમનાં વિષે આ કૃતિમાં કોઇ પરિચય મલેલ નથી. આ કૃતિનો સમય 17-18મી સદી છે, જે સમયમાં જૈન ગુર્જર કવિયોં નામની કૃતિમાં ઘણાં દિપવિજય વિષે માહિતી છે, અપિતું આ કૃતિમાં વધારે માહિતી ન હોવાથી આપણે જાણી શક્યાં નથી.

હસ્તપ્રત પરિચય

પ્રસ્તુત કૃતિનું સંપાદન આચાર્ય શ્રી કૈલાસસાગરસૂરિ જ્ઞાનમંદિર, કોબા સ્થિત પ્રત ક્રમાંક ૧૪૮૫૪૮ નાં આધારે કરેલ છે. પ્રત ઘણી જુની હોવાનું માલુમ પડે છે. આ પ્રત બે પત્રની છે. અક્ષર સારી રીતે જણાતા નથી. સંપાદન અર્થે આ પ્રત આપવા બદલ કોબા જ્ઞાન ભંડારના વ્યવસ્થાપકોનો ખૂબ ખૂબ આભાર।

કૃતિ સમય-ભાષા

પ્રત તથા આ પ્રકારની રચનાનો સમય 17મી થી 18મી સદીનો માનવમાં આવે છે. આ કૃતિમાં મુખ્ય જુની ગુજરાતી, પ્રાકૃત તથા સંસ્કૃતમાં રચાયેલી છે. આ સજ્જાયની ભાષા શૈલી મિશ્રિત જોવા મલે છે. અહોં નીચે ટેબલમાં 12 અંગ સજ્જાય માં રહેલા થોડા ઉદાહરણ નીચે દર્શાવ્યા છે. પ્રત્યેક પંક્તિ સાથે તેની ભાષા અને ટુંકી નોંધ આપવામાં આવી છે.

પંક્તિ (હસ્તપ્રત માંથી)	ભાષા	ટિપ્પણી / સમજ
॥શ્રી પરમાત્મને નમઃ॥	સંસ્કૃત	મંગલાચરણ માટે સંસ્કૃત પ્રયોગ।
બ્રહ્મ સુતા રે જગદીશરી, જગજનની જુની ગુજરાતી શિરધાર।		ભાવપૂર્ણ સ્તવન, ગુજરાતી છન્દ સાથે।
એહવિ બ્રહ્મા શિપીને, ચિત્તમાં ધરી જુની ગુજરાતી ગુણ ધામ।		ગુજરાતી શબ્દસમૂહ + જૈન પરિભાષા।

द्रव्याणुं जोग कहें केवलि, प्राकृत
तोहि पार न आवे अंत।

चिदानंद सिद्ध अनंत गूण, अपभ्रंश
प्रवर्ति वीर्य अनंत।

दिपविजय कवि इम कहे, संस्कृत-गुजराती मिश्रित
थासे रवि उद्योत।

द्रव्याणुं जेवां शब्द प्राकृत नां।

व्याकरणिक लक्षण अपभ्रंशनां
दर्शावे छे।

कवि नुं नाम एवं क्षोकात्मक
रचना।

दूहा

॥श्री परमात्मने नमः॥

ब्रह्म सुता रे जगदिश्वरी, जगजननी शिरदार।

विणा धरी पाणि वीरे, भविक मन आधार॥१॥

एहवि ब्रह्मा लिपीने, चित्तमां धरी गूण धांम।

भगवइ धूरे भाखियुं, गौतम करे प्रणाम॥२॥

ते माटे गुरुदेवने, प्रणमी धरी उलास।

स्वआत्म माहे रमों, शिवपूर होवे वास॥३॥

सद्गुरु छे साचो सदा, सद्गुरु निर्मल ज्ञान।

सदा समरण तस गुण वर्ण, पामे अविचल ठाण॥४॥

गयणां गण कागद करूं, लेखण करु वनराय।

समुद्र सात साहि करु, गुरुं गुण लखा न जाय॥५॥

प्रवचन संघ सठमां वडो, सर्व संघ मुखट्।

आदि अनादि एह छे, भाखे जिनवर भूप॥६॥

आचार सुगडांग ठाणांग जे, समवायांग भगवति जेह।

ज्ञाता उपासक अंत अनुत्तर, प्रश्न विपाक चलि तेह॥७॥

विस कोडाकोडीने वलि, उपर छासि कोड।

अडसठ लाख सहस्र पांच पांचसे, द्वादशांगि पद जोड॥८॥

समोसरण सुरनर रचे, प्रौढ रुधि घणेय।

जिनवर तखते बेसतां, प्रवचन संघन मेय॥९॥

मधुर ध्वनि दीयें देशना, स्यादवादमय वांणि।

ससति चौभंगिमय, निश्चल्प तस गूण ठांण॥१०॥

स्वगूणे स्याद आस्ति छे, परगुणे स्याद नास्ति।

खिर नीर भेदे करी, स्याद छे नास्ति आस्ति॥११॥

इण परे सस नयें करी, सात से भेद भगवंत।

द्रव्याणुं जोग कहें केवलि, तोहि पार न आवे अंत॥१२॥

द्रव्य खैत्र काल भावें करी, विचरे जिनवर जेह।

संवर भावे केवलि, शिव वधु पंमिं तेह॥१३॥

चिदानंद सिद्ध अनंत गूण, प्रवर्ति वीर्य अनंत।

अति गूण सहकार देव छे, ज्यान उपयोग नलि संत॥१४॥

तत्त्वात्म विर्य न फरी सके, तीणि विर्य सहाय गूण जान।

स्वआत्म माहे रमे, होवें सिव वधुंमान॥१५॥

इंम तुमे प्रभुजि प्रति समय, स्वगुण सहाय रूप दान।

यो छो पिण कहि जायें नहि, दे बिजाते जायें कालेमान॥१६॥

अनंत दान स्वाधिन पणे स्यादि अनंतो काल।

तूमे प्रभु स्वगुण रूप पात्रने, आपे अति चलवाल॥१७॥

इणि परि ज्ञान अखंड गूण, अनंत सुख गूणधाम।

केवली पण नवि कहि सके, केवल णाणि नांम॥१८॥

ते कारण तुमें भवि सेवो पद, गुरु महत जिम नवपद।

सूष्प अरीहित जे तिम गूरु सकल गुणवंत॥१९॥

देवगुरु शास्त्र पसाये करि, किधो उद्यम एह।

कोइने मन गमे न गमे, समजु ते समजण तेह॥२०॥

दिप कविये रचना करी, जिम सिर पर मुगट न होय।

प्रथम दूहो नवो करीस मुखतं बोल जोय॥२१॥

प्रद्वातर समुचय पदे, नास ग्रंथनु एह।

सकल सिद्धांतनुं सार छे, सुणज्यो भवि तुमे तेह॥२२॥

द्वादशांगि अनादि छे, अखंड ज्ञाननी जोत।

दिपविजय कवि इम कहे, थासे रवि उद्योत॥२३॥ श्री

शब्दार्थ :

(1) तखते – राजा, गादीनो धणी (2) भाखे -कहे (3) प्रवर्ति –शरू करेलुं

(5) कागद – कागळ, लेख (6) अनादि – पहेलुं नहि एवुं, शरूआतनुं नहि

(7) छासि - ८६